

Ավետիսյան Էլեն

Խ. Արուվյանի անվան ՀՊՄՀ

avetisyan.elen@inbox.ru

**ԱՆԳԼԵՐԵՆԻ ՀԱՆՐԱՍՇՄԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԼԱԿՈՒՆԱՆԵՐԻ
ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

ABSTRACT
**STRATEGIES FOR TEACHING ENGLISH SOCIO-CULTURAL
LACUNAE**

At the present stage, there are various typologies of lacunae: linguistic, cultural, textual, behavioral, etc. The strategy for eliminating lacunae should be used in high school, first of all, to understand lacunae. It is inappropriate to set the task of recreating the cultural coloring of the text through the translation of lacunae. Well-chosen interpretations and comments can help students eliminate the lacunae in the text. It is important to note that preference should be given to research interpretations, as they help to identify national features of perception of facts. Given the fact that lacunae are eliminated by filling and compensation, compensatory strategies should be preferred. The use of effective and social strategies is an important condition for the rapid assimilation and proper reproduction of lacunae. In some cases, it is necessary to present lacunae not only with comments, but also with texts. When learning lacunae, you can use the possibilities of positive transfer. At the level of understanding the lacunae, it is desirable to memorize the English or international lacunae that are already in circulation in the Armenian language. The use of metacognitive strategies can only be effective among advanced level students.

Key words: lacuna, realia, elimination, cognitive strategy, metacognitive strategy, affective strategy, compensatory strategy, social strategy.

РЕЗЮМЕ

СТРАТЕГИИ ПРЕПОДАВАНИЯ СОЦИО-КУЛЬТУРНЫХ ЛАКУН В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

На современном этапе существуют различные типологии лакун: языковая, культурная, текстовая, поведенческая и др. Стратегия элиминации лакун должна применяться в старшей школе в первую очередь для понимания лакун. Нецелесообразно ставить задачу воссоздания культурного колорита данного текста посредством перевода лакун. Хорошо подобранные интерпретации и комментарии могут помочь учащимся заполнить лакуны в тексте.

Важно отметить, что предпочтение следует отдавать исследовательским интерпретациям, так как они помогают выявить национальные особенности восприятия фактов. Учитывая тот факт, что лакуны устраняются посредством заполнения и компенсации, предпочтение следует отдавать компенсаторным стратегиям. Применение эффективных и социальных стратегий является важным условием быстрого усвоения и правильного воспроизводства лакун. В некоторых случаях необходимо представить лакуны не только посредством комментариев, но и текстов.

При обучении лакун можно использовать возможности положительного переноса или транспозиции. На уровне понимания лакун желательно запомнить английские или международные лакуны, которые уже находятся в обороте в армянском языке. Использование метакогнитивных стратегий может быть эффективным только среди учащихся с высокой успеваемостью.

Ключевые слова: лакуна, реалия, элиминация, когнитивная стратегия, метакогнитивная стратегия, аффективная стратегия, компенсаторная стратегия, социальная стратегия.

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

հողվածում ընդհանուր գծերով վերլուծվում են անգլերենի հանրամշակութային լակունաների ուսուցման այն ռազմավարությունները, որոնք արդյունավետ է կիրառել ավագ դպրոցի անգլերենի ուսուցման հումանիտար հոսքում : Մահմանվում է «լակունա» հասկացությունը, դասակարգվում են օտարալեզու ոչ համարժեք բառապաշարի ուսուցման հիմնական ռազմավարությունները, ներկայացվում են հանրամշակութային լակունաների ձևավորման հիմնական գործոնները: Փորձ է արվում ցույց տալ թարգմանության և ուսուցման ռազմավարությունների համադրման և կիրառման նպատակահարմարությունն ուսուցողական նպատակներով:

Բանալի բառեր. լակունա, իրակություն, էլիմինացիա, ճանաչողական, վերճանաչողական, հուզազգայական ռազմավարություն, փոխհատուցման ռազմավարություն, սոցիալական ռազմավարություն:

«Լակունա» հասկացությունը սահմանելու համար կարևոր է քննության առնել նրա ծագումնաբանությունը: Նպատակահարմար է, ինչպես ընդունված է լեզվաբանության մեջ, առանձնացնել չորս գործոն, որոնք ազդում են լակունաների ձևավորման վրա՝ աշխարհագրական, կրոնական, ավանդական և պատմական: «Լակունա» հասկացությունն առաջին անգամ առաջարկել է ամերիկացի լեզվաբան Չ. Հոկկետը 1950թ., ով անվանում է լակունաները «պատահական անցքեր մոդելների մեջ» (Hockett 1950: 63-85): Այդ հասկացությունը քննարկման առարկա է դառնում հաճախակի թարգմանաբանների կողմից (Susan Bassnett &

Andre Lefevere 1990), Liu Hong 2005), Hermans, Theo 2007), Munday, Jeremy 2009 և այլն):

Ընդհանուր առմամբ, գոյություն ունեն լակունաների տարբեր դասակարգումներ: Օտարալեզու բառապաշարի ուսուցման տեսանկյունից ուշադրության են արժանի այն հետազոտությունները, որոնցում առանձնացնում են լեզվաբանական, արտալեզվաբանական, բացարձակ, հարաբերական, ներլեզվական, միջլեզվական, անվանողական, ոճաբանական լակունաները (Быкова 2003, Муравьев 1980, Сорокин 1989, Попова 2007): Միջմշակութային հաղորդակցության տեսանկյունից առանձնանում են մենթալ, մշակութային-հուզական, ուշադրության և այլ լակունաները (Ertelt-Vieth 2005, Grodzki 2006):

Ընդհանուր առմամբ, լակունաների տարբեր հայեցակերպերին են անդրադառնում թարգմանաբանները, մեթոդիստները, լեզվաբանները: Ուշադրության է արժանի օտար լեզուների դասավանդման մեթոդիկայի տեսանկյունից լակունաների էլիմինացիայի կամ իմաստի բացահայտման ռազմավարությունը: Խնդիր է դրվում հաղթահարել այն դժվարությունները, որոնք առաջ են գալիս լակունաների թարգմանության, հասկանալու, նրանց ազգամշակութային, գործաբանական բնութագրերը բացահայտելու ընթացքում: Ըստ Տիտկովայի, «լակունան թարգմանելու համար կամ տվյալ լեզվամշակութային հանրության փորձը չի բավարարում կամ չափից ավելի շատ է լինում» (Титкова 2006: 8):

Ինչպես նշում է Տոմաշևան. «թարգմանության կամ հասկանալու տեսանկյունից լակունաները դիտարկվում են կամ որպես մշակույթի ազգային յուրահատուկ տարրեր, որոնք համապատասխանաբար արտացոլվում են տվյալ մշակույթը կրողների լեզվի մեջ, կամ դրանք ամբողջությամբ չեն գիտակցվում կամ չեն գիտակցվում այլ մշակույթի կրողների կողմից հաղորդակցության ընթացքում» (Томашева 1995: 49):

Արդի փուլում գոյություն ունեն լակունաների տիպաբանության տարբեր տեսակներ՝ լեզվական, մշակութաբանական, տեքստային, վարքագծային և այլն: Ըստ էության, օտար լեզու սովորողները հիմնականում գործ են ունենում միջլեզվական լակունաների հետ: Թարգմանության, հասկանալու և արտադրողական խոսքում կիրառելու տեսանկյունից կարևորվում են հատկապես մոտիվացված լակունաները, որոնք «բացատրվում են համապատասխան առարկայի կամ երևույթի ազգային մշակույթում բացակայությամբ»:

Ոչ մոտիվացված լակունաները չեն կարող բացատրվել երևույթի կամ առարկայի բացակայությամբ, այն առումով, որ համապատասխան առարկաները և երևույթները տվյալ մշակույթում կարող են լինել, բայց այլ անվանումներով (mother-in-law; father-in-law, sister-in-law, brother-in-law) (Хакимова 2015: 420-422):

Անվանողական լակունաներն արտացոլում են նշյալի կամ դենոտատի անվանման բացակայությունը: Կարող է ընդհանրապես բացակայել առարկայի անվանումը, կարող է բացակայել առարկայի հուզական կամ գնահատողական անվանումը: Հաճախակի են հանդիպում նաև ոճական լակունաները, երբ բացակայում է տվյալ լեզվում որոշակի ոճական բնութագրով բառը:

Գ. Ա. Անտիպովը և նրա համահեղինակները դասակարգում են հանրամշակութային լակունաները հետևյալ կերպ.

- սուբյեկտիվ լակունաներ, որոնք արտացոլում են տարբեր լեզվամշակութային հանրություններին պատկանող հաղորդակցվողների ազգամշակութային առանձնահատկությունները,

- գործունային-հաղորդակցական լակունաներ, որոնք արտացոլում են տարբեր տեսակի գործունեությունների ազգամշակութային յուրահատկությունը նրանց հաղորդակցական հայեցակերպով,

- տեքստային լակունաներ, որոնք առաջանում են որպես շփման գործիք տեքստի յուրահատկության շնորհիվ: Տեքստի

յուրահատկությունը կարող է ներկայացնել նրա բովանդակությունը, վերարտադրման ձևը կամ նյութի ընկալումը, հեղինակի պոետիկան և այլն,

- մշակութային տարածության լակունաներ, երբ դիտարկում են շփման գործընթացը լայն սպեկտրով կամ մշակութային ինտերիերի լակունաներ, եթե դիտարկում են այս կամ լակունան կոնկրետ հաղորդակցական ակտի շրջանակներում (Антипов 1989):

Հետաքրքրություն են ներկայացնում հատկապես կրթական լակունաները, երբ որոշ անգլերենում շրջանավոր հասկացությունները պարզապես հայերենում բացակայում են: Օրինակ՝ grammar school կամ [elementary school](#) հասկացությունները կրթական լակունա են, քանի որ քերականական դպրոց նշանակում է աշակերտներին ընդունել դպրոց ըստ իրենց ընդունակությունների: Լակունար բառակապակցություններ են (“comprehensive school”) և (“selective school”) հասկացությունները, քանի որ A comprehensive school typically describes a secondary school for pupils aged approximately 11–18, that does not select its intake on the basis of academic achievement or aptitude, in contrast to a selective school system where admission is restricted on the basis of selection criteria, usually academic performance:

Դժվարություն են ներկայացնում այն լակունաները, որոնք առնչվում են տվյալ երկրի ավանդույթներին, սովորույթներին: Թվում է, թե դժվար չէ հասկանալ ուսումնասիրվող երկրի տոնակատարությունները, ծառայությունների բնույթը, արարողակարգերը, սակայն դա այդպես չէ: Նույնիսկ նախաճաշելը կամ ընթրելը բովանդակային առումով հանդես են գալիս որպես հանրամշակութային լակունաներ: Օրինակ՝ եթե տղան աղջկան ասում է՝ «այսօր կարո՞ղ ենք միասին ընթրել»: Դա շատ դեպքերում նշանակում է սիրային հարաբերություններ սկսելու առաջարկություն:

Օտար լեզու սովորելու ընթացքում ուսուցման տարբեր մակարդակներում սովորողները ստիպված են լինել լրացնել

լակունաները, այսինքն՝ բացահայտել դրանց իմաստը: Շատ դեպքերում բառարանները կամ համացանցային ռեսուրսները չեն տալիս ցանկալի արդյունք: Հատկանշական է այն, որ ավագ դպրոցի աշակերտները հիմնականում խնդիր են դնում ոչ թե թարգմանել, այլ միայն հասկանալ հանրամշակութային լակունաները: Դրա հետ մեկտեղ, շատ աշակերտներ փորձում են ամեն գնով թարգմանել դրանք: Ոչ մեկնաբանությունները, ոչ ծանուցումները բավարար չեն լինում որոշ դեպքերում թարգմանել հատկապես ազգամշակութային բովանդակության անհամարեժեք բառապաշարը:

Գաղտնիք չէ, որ ազգամշակութային նշույթավորում ունեցող բառապաշարի պահպանումն օգնում է սովորողներին վերստեղծել ուսումնասիրվող մշակույթի կոլորիտը: Ակնհայտ է որ ուսումնական պայմաններում կոլորիտի վերատադրումը բավականին դժվար է, սակայն դրան պետք է ձգտել: Կարելի է նրանց սովորեցնել թարգմանական հնարներից գրադարձումը:

Խնդիր է դրվում հստակեցնել, թե լակունաների լրացման հնարներն ինչպես կարելի է սովորեցնել և կիրառել ուսուցման գործընթացում, քանի որ մասնագիտական թարգմանության ժամանակ այդ հնարները կիրառում են արհեստավարժ թարգմանիչները: Գաղտնիք չէ, որ այդ հնարները բավականին բարձր մակարդակում սովորեցնում են բուհական թարգմանչական ֆակուլտետներում:

Ավանդաբար լակունաների լրացման արդյունավետ եղանակ է համարվել մեկնաբանությունը, երբ մանրամասնորեն ներմուծվել են ծանուցումներով ուսումնասիրվող մշակույթի տարրերը: Այստեղ նույնպես մեկնաբանությունները կարող են ունենալ ուսուցողական ուղղվածություն և ընդհանուր տեղեկատվական բնույթ:

Յ. Վ. Մկուզարովն առանձնացնում է մեկնաբանության երկու եղանակ՝

- «հանրագիտարանային (երբ հայտնում են կոնկրետ, ճշգրիտ տեղեկություններ, փոխառված այլ տեղեկատու աղբյուրներից),

- հետազոտական, երբ մեկնաբանությունները այնպես են կազմած, որ ունենան լեզվաերկրագիտական բնույթ (այսինքն՝ բացահայտում են արտալեզվական փաստի ընկալման ազգային առանձնահատկությունները)» (Скыраова 2001: 16):

Հանրագիտարանային մեկնաբանությունները երբեմն ձանձրալի են դարձնում ուսուցման գործընթացը: Հետազոտական մեկնաբանությունները հիմնականում լինելով հետքաքրքիր, կարող են առաջ բերել որոշակի դժվարություններ, քանի որ շատ դեպքերում դրա համար անհրաժեշտ է բավարար լեզվական մակարդակ:

Ընդհանուր առմամբ, լակունաների էլիմինիցիան իրականացնում են լրացման և փոխհատուցման միջոցով: Լրացման ժամանակ խնդիր է դրվում բացահայտել հասկացության իմաստը: Այդ ընթացքում կիրառվում են թարգմանություն-նկարագրություն, բացատրական թարգմանություն, փոխակերպական թարգմանություն: Փորձը ցույց է տալիս, որ ավագ դպրոցականները հիմնականում նախընտրում են թարգմանել այս կամ այն լակունան: Ավելին, մեկնաբանությունը նույնպես նրանք նախընտրում են լսել հայերեն: Ինչ վերաբերում է լրացման այնպիսի հնարների կիրառմանը ինչպիսիք են տառադարձումը և գրադարձումը, ապա տառադարձումը նրանք անում են հիմնականում ներըմբռնողաբար: Ինչ վերաբերում է գրադարձմանը, ապա նպատակահարմար է սովորողներին ծանոթացնել գրադարձման կանոններին: Ավագ դպրոցականների համար հատկապես դժվար է պահպանել թարգմանվող տեքստի կոլորիտը, ազգամշակութային նշույթավորում ունեցող բառապաշարը (Антипов 1989: 80-83):

Ուսուցման նախնական փուլում արդյունավետ է սովորեցնել աշակերտներին կիրառել տառադարձություն:

Ընդհանուր առմամբ, անգլերենն ինչ-որ առումով լակունար լեզու է, քանի որ տարբեր ենթատեքստերում բառերն ու բառակապակցությունները հանդես են գալիս որպես անհամարժեք բառապաշար կամ լակունա:

Ավանդական մեթոդիկայում առաջարկվում է հայտնի լակունաների ցանկը և սովորողները սկսում են դրանք թարգմանել կամ կիրառել իրենց ակտիվ խոսքում: Ակնհայտ է, որ ավագ դպրոցականը ոչ միշտ է ճանաչում նոր բառերի մեջ անհամարժեք լեզվամիավորները: Երբեմն նրանք անգլերեն լակունաների տառադարձված կամ գրադարձված տարբերակներն ակտիվորեն գործածում են հայերեն խոսելիս: Օրինակ՝ նրանք իրենց խոսքում գործածում են «մկնիկ», «ֆլեշկա», «հարդ դիսք» և այլ պատճենները և փոխառությունները: Դժվարություն են ներկայացնում հատկապես էթնոմշակութային լակունաները, որոնք վերաբերում են անգլերեն խոսացող մարդկանց կենցաղին, առօրյա կյանքին, արվեստի և գիտության տարբեր ոլորտներում առաջ եկող նորաբանություններին: Դժվարություն են ներկայացնում ոչ միայն պատմական, աշխարհագրական, այլև գործարարական ոլորտում շրջանառվող լակունաները: Բանկային համակարգին վերաբերող գրեթե բոլոր եզրույթները յուրահատուկ լակունա են, որոնք երբեմն գործածվում են հայերենում տառադարձման կամ գրադաձման միջոցով: Օրինակ՝ credit card, debit card, visit card, tax:

Որոշ դեպքերում պետք է ներկայացնել լակունաները ոչ միայն մեկնաբանությունների, այլև ամբողջական տեքստերի միջոցով: Օրինակ՝ դեռևս հազվադեպ են այն անգլերենի ուսուցիչները, ովքեր գիտեն, թե ինչ է նշանակում (“tax day”): Օրինակ՝

The 2022 deadline to file federal taxes is a little later this year because the Washington, D.C., offices of the IRS will be closed on April 15 in observance of the local holiday Emancipation Day, USA Today reported.

The public holiday, typically observed on April 16, marks the anniversary of Abraham Lincoln’s signing of the District of Columbia Compensated Emancipation Act, which freed slaves in Washington D.C., according to emancipation.dc.gov.

“By law, Washington, D.C., holidays impact tax deadlines for everyone in the same way federal holidays do,” the IRS said in a statement.

Consequently, Tax Day falls on Monday, April 18 this year. Residents in Maine and Massachusetts have an additional day to file taxes due to the observance of Patriots' Day in those states, according to the IRS.

The IRS has also extended the deadline to May 16 for victims of the 2021 Colorado wildfires and victims of the December tornadoes in parts of Illinois, Kentucky and Tennessee,

Նույն տեքստում կարելի հանդիպել մի քանի, հիմնականում պատմական, լակոնանների, որոնց իմացությունը կարևոր է անգլերեն ուսումնասիրողների համար, քանի որ դրանց միջոցով կարելի է ընդհանուր պատկերացում կազմել ամերիկացիների կենցաղավարության, ծեսերի, ավանդույթների, գործարար կյանքի մասին: Օրինակ՝ Emancipation Day, Patriots' Day, The Internal Revenue Service, tax season , Child Tax Credit:

Հայերենում հաճախակի է գործածվում Forbes 500 լակոնան, որը նշանակում է 500 ամենամեծ ամերիկյան կազմակերպությունների ցանկ, որը ամեն տարի տպագրվում է "Forbes" ամսագրում: Աշակերտները կարող են մտաբերել այն լակոնաները, որոնք գործածվում կամ փոխառված են հայերենում: Նրանք կարող են կազմել այդ ցանկը, կիրառելով պրիզմայի մեթոդը կամ դասակարգիչը:

Լակոնաներն ուսուցողական նպատակով ընտրելիս, անհրաժեշտ է հաշվի առնել այն հանգամանքը, թե դրանք ինչ հաճախականությամբ են գործածվում ժամանակակից անգլերենում՝ մասնավորապես խոսակցական լեզվում: Օրինակ՝ բավականին հաճախակի գործածվող լակոնա է ("golden handcuffs") -«ոսկյա ձեռնաշղթա», որը նշանակում է «աշխատողի դրամական պարզևադրում, որը հետ է պահում նրանց աշխատավայրը քրեւոց»: Հայերենում չկա նշված լակոնայի համարժեքը: Նույնը վերաբերում է ("golden hello") -«ոսկյա ողջույն» (շոշափելի փողի գումար, որը վճարվում է մասնագետին, որին մի կազմակերպությունից համոզում են գնա մեկ ուրիշ կազմակերպություն): Ակնհայտ է, որ նշված

լակունաները վերաբերում է գործարար ոլորտին: Սակայն բավականին հաճախակի են գործածվում ժամանակակից անգլերեն խոսակցական լեզվում: Օրինակ՝

tax arrears, tax in default, tax owing, short receipts, underpayments:

Լակունաների ուսուցման ընթացքում կարելի է օգտագործել դրական փոխարկման (“negative transfer”) հնարավորությունները: Հայերենում հաճախակի են գործածում «փոփարտ» եզրույթը (part – «պոպ» ոճով ժամանակակից արվեստ): Հազվադեպ, սակայն գործածվում է նաև դրայմարտինի (dryMartini – սոդայաջրով վերմուտի կոկտեյլ): Հայերենում ավելի շատ գործածվում է «մարտինի» բառը, որն ինքնին ոչ մոտիվացված լակունա է, քանի որ այն օգտագործում են ոչ բոլոր հայերը:

Հատկապես երիտասարդության շրջանում լայնորեն գործածվում են Լի, Լեյիզ, Ռանգլեր ջինսի տեսակները (Lee, Leyis, Wrangler): Նույնը վերաբերում է հոտդոգ (hotdog – տաք նրբերշիկ), լանչ (lunch – երկրորդ նախաճաշ), վեստեռն (Western – կավբոյական արկածային ֆիլմ), Մալբորո (Marlboro – սիգարետի տեսակ), բեսսելեր (bestseller – սենսացիոն գիրք) լակունաներին: Նշված և այլ լակունաները վաղուց են շրջանառվում հայերենում և դրանք կարելի է ներմուծել կոռուսիան տարրեր պարունակող վարժություններով:

Մոտիվացած լակունաների ուսուցման պարագայում անհրաժեշտ է կիրառել այլ ռազմավարություն: Ակնհայտ է, որ ամենատարածված ռազմավարություններից է բառարաններից օգտվելը: Սակայն այդպիսի աշխատանքը հիմնականում չի պարունակում ստեղծագործական տարրեր: Կարելի է կիրառել տեքստից դեպի լակունա, լակունայից դեպի տեքստ ռազմավարությունները: Տեքստից դեպի լակունա ռազմավարությունը ենթադրում է տեքստի շուրջ աշխատանքի ընթացքում 1. ճանաչել լակունաները, 2. փորձել հասկանալ, 3. փորձել թարգմանել, 4. փորձել կիրառել արտադրողական խոսքում:

Լակունայից դեպի տեքստ ռազմավարությունը ենթադրում է աշակերտներին նախօրոք տալ մի քանի լակունա և հանձնարարել, որ նրանք գտնեն համացանցում տվյալ լակունաները լուսաբանող տեքստեր կամ հոդվածներ: Օրինակ տրվում է (G.I. – ամերիկացի զինվոր՝ government issue) լակունան:

G.I. Lyrics

Going through a warzone every day
All these people getting in my way
Gonna mow the whole human race down
Run all these people into the ground

I'm a GI

World war 1 was just for fun
Mom and dad sent all their sons
World war 2's for someone's cause
World war 3 will have no laws

Լեզվաերկրագիտական լակունաների ուսուցումը պահանջում այլ ռազմավարությունների կիրառում: Աշակերտները կարող են փնտրել և գտնել ոչ միայն նշված լակունաներով տեքստեր, այլև համեմատել որոշ լակունաներ հայերեն հնարավոր համարժեքների հետ: Օրինակ՝ Oval Cabinet («Օվալաձև աշխատասենյակը»), որը նշանակում է ԱՄՆ նախագահի աշխատասենյակը Սպիտակ տանը: Այն կարելի է համեմատել Բադրամյան 26-ի հետ: the Hill -- բլուր Վաշինգտոնում, որտեղ գտնվում է Կապիտոլիումի շենքը, որը ԱՄՆ Կոնգրեսի նստատեղն է: Այն կարելի է համեմատել Ազգային ժողովի շենքի հետ:

Արդյունավետ է նաև լեզվաերկրագիտական լակունաները ներմուծել հարցերի ձևով: Օրինակ՝

1. Ո՞ր ԱՄՆ նախագահի մականունն է եղել ("Honest Abe"):
Պատասխանն է՝ Աբրահամ Լինքոլն:

2. Ո՞ր նախագահն է արտասանել գետիսբերգյան խոսքը (“Gettysburg Address”): Պատասխան է՝ Լինքոլնը:

3. Ո՞վ է Պոլ Բույնանը (“Paul Bunyan”): Պատասխանն է՝ լեգենդար հսկա անտառազործ, ամերիկյան բանահյուսության հերոս:

Կարելի է նաև այդ անունը ներմուծել համապատասխան տեքստերով: Արդյունավետ է նաև այն ֆիլմերի մուլտֆիլմերի դիտումը, որոնք վերաբերում են անգլիական կամ ամերիկյան բանահյուսության մեջ հայտնի հերոսներին՝ (“Daniel Boone”) -- Կենտուկին և Թենեսին առաջին անգամ յուրացնող անձ, (“David Crockett”) -- լեգենդար հերոս, պարծենկոտ և կովարար մարդ, որը երբեք չի հրաժարվում իր անվրեպ կրակող գենքից՝ (“Long Betsy”):

Բառապաշարի մտապահման ռազմավարության տեսանկյունից խնդիր չի դրվում մտապահել հանրամշակութային լակունաները, քանի որ ավագ դպրոցում առաջին պլան է մղվում լակունաները հասկանալու հիմնախնդիրը: Լակունաները հասկանալու մակարդակում նպատակահարմար է մտապահել հիմնականում հայերենում արդեն իսկ շրջանառվող անգլերեն կամ միջազգային լակունաները:

Ճանաչողական ռազմավարությունների կիրառման տեսանկյունից լակունաների ուսուցումն այլ ուղղվածություն է ստանում, քանի որ նշված ռազմավարությունները կիրառելիս սովորողները կրկնում են նոր լեզվակաղապարները, կիրառում դրանք նոր ենթատեքստերում, կատարում են բազմաբնույթ վարժություններ: Վերլուծությունը և համադրությունը դառնում են ամենօրյա լակունաների շուրջ աշխատանքի կարևոր պայման: Փոխհատուցման ռազմավարությունների կիրառման մակարդակում խնդիր է դրվում նոր յուրացրած լակունաները կիրառել ակտիվ խոսքում: Ներմուծվող բառակապակցություններում առկա որոշ բաղադրիչներ սովորողները փորձում են կռահել, գտնել նոր բառերի հոմանիշները, շրջատում են լակունա պարունակող դարվածքային միավորները:

Վերձանաչողական ռազմավարությունների կիրառման մակարդակում խնդիր է դրվում սովորեցնել աշակերտներին գնահատել սեփական առաջադիմությունը, պլանավորել նոր լակունաների ուսուցման գործընթացը: Ակնհայտ է, որ ոչ բոլոր աշակերտներն են հակված շարունակաբար բացահայտել, թե ինչ առանձնահատկություններ ունի լակունաների ուսուցման/ուսումնառության գործընթացը: Այսինքն՝ նրանք պետք է հստակորեն գիտակցեն, թե ինչու են սովորում այս կամ այն լակունան, տարազարելով լակունաները հասկանալու, թարգմանելու և վերարտադրելու մակարդակները:

Հուզագգայական ռազմավարությունների մակարդակում խնդիր է դրվում կարգավորել, վերահսկելի դարձնել սեփական հուզական դաշտը, գիտակցել ուսումնառության դրդապատճառները, կիրառել լակունաները յուրացնելու ընթացքում հույզերն ու զգացմունքերը հանգստացելու հնարներ:

Հասարակական ռազմավարությունների մակարդակում խնդիր է դրվում ձևավորել և զարգացնել միջմշակութային շփման հմտություններ, հաղթահարել լակունաները հասկանալու և մատուցելու հետ կապված դժվարությունները:

Ուսուցման մեթոդների կիրառման մակարդակում արդյունավետ է անգլերեն հանրամշակութային լակունաների լուսաբանումը նկարների, պաստառների, տեսահոլովակների միջոցով: Ժամանակակից հեռահաղորակցական միջոցները հնարավորություն են ընձեռում ներմուծել ցանկացած լակունա տեսահոլովակի միջոցով:

Արդյունավետ ռազմավարություն է լակունաների դասակարգումը: Ըստ այդմ, սովորողները կարողավ նոր ներմուծվող լակունան պետք է փորձեն կռահել, թե դրանց ձևավորման վրա ինչ գործոններ են ազդել՝ աշխարհագրական, կրոնական, ավանդական և պատմական: Այդ փուլում նրանց հասկանալու աստիճանը չի որոշվում:

Միտումնավոր սխալներ անելու ռազմավարություն կիրառելով, հնարավոր է դառնում ստուգել սովորողների կողմից լակունաների յուրացման մակարդակը: Ուսուցիչը միտումնավոր գործածում է իր խոսքում լակունաները սխալ, սովորողները փորձում են կռահել, թե որտեղ է սխալը:

Ըստ Ա.Ա. Կրետովի. «լակունաներին ամենից շատ մոտ են իրակությունները, որոնք ներկայացնում են որևէ պատմությանը, մշակույթին, կենցաղին բնորոշ այլ ժողովուրդների մոտ չհանդիպող հասկացությունները և երևույթները (Кретов 2012: 39-45):

Ավագ դպրոցում խնդիր չի դրվում հստակորեն տարագատել անհամարժեք բառապաշարի տեսակները՝ իրակությունները, լակունաները, քանի որ այդպիսի խնդիրը իրատեսական է օտար լեզվի ուսուցման մասնագիտական դաժնթացում: Սակայն, հնարավոր չէ պատկերացնել օտարալեզու բառապաշարի հետ կապված որևէ աշխատանք, առանց հաղթահարելու իրակությունների և լակունաների յուրացման հետ կապված դժվարությունները:

Եզրակացություն

Արդի փուլում գոյություն ունեն լակունաների տիպաբանության տարբեր տեսակներ՝ լեզվական, մշակութաբանական, տեքստային, վարքագծային և այլն: Ըստ էության, օտար լեզու սովորողները հիմնականում գործ են ունենում միջլեզվական լակունաների հետ:

Օտար լեզու սովորելու ընթացքում ուսուցման տարբեր մակարդակներում սովորողները ստիպված են լինել լրացնել լակունաները, այսինքն՝ բացահայտել դրանց իմաստը:

Լակունաների իմաստի բացահայտման ռազմավարությունը պետք է կիրառել ավագ դպրոցում նախ և առաջ լակունաները հասկանալու նպատակով: Միշտ չէ, որ նպատակահարմար է դրանք թարգմանել: Նպատակահարմար չէ նաև խնդիր դնել լակունաների թարգմանության միջոցով վերստեղծել տվյալ տեքստի հանրամշակութային կոլորիտը: Ճիշտ ընտրված ծանուցումները և

մեկնաբանությունները կարող են օգնել սովորողներին լրացնել տեքստում հանդիպող լակունաները:

Կարևոր է նշել, որ պետք է նախապատվություն տալ հետազոտական մեկնաբանություններին, քանի որ դրանք օգնում են բացահայտել արտալեզվական փաստի ընկալման ազգային առանձնահատկությունները:

Հաշվի առնելով այն փաստը, որ լակունաների էլիմինիցիան իրականացնում են լրացման և փոխհատուցման միջոցով, նախապատվությունը պետք է տալ փոխհատուցման ռազմավարություններին: Արագ յուրացման և ճիշտ վերատադրման կարևոր պայման է հուզագգայական և սոցիալական ռազմավարությունների կիրառումը:

Որոշ դեպքերում պետք է ներկայացնել լակունաները ոչ միայն մեկնաբանությունների, այլև ամբողջական տեքստերի միջոցով: Լակունաների ուսուցման ընթացքում կարելի է օգտագործել դրական փոխարկման (“negative transfer”) հնարավորությունները:

Լակունաները հասկանալու մակարդակում նպատակահարմար է մտապահել հիմնականում հայերենում արդեն իսկ շրջանառվող անգլերեն կամ միջազգային լակունաները:

Վերձանաչողական ռազմավարությունների կիրառումը կարող է արդյունավետ լինել միայն բարձր առաջադիմություն ցույց տվող աշակերտների շրջանում:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. **Антипов Г. А., Донских О. А., Марковина И. Ю., Сорокин Ю. А. Текст как явление культуры. Новосибирск:** Наука, 1989. - 197 с.
2. **Быкова Г.В. Лакунарность как категория лексической системологии. Благовещенск.:** Изд-во БГПУ, 2003. 364с.

3. **Кретов А. А.** К типологии реалий и лакун / **А. А. Кретов, Н. А. Фененко** // Социокультурные проблемы перевода : сб. науч. тр. - Воронеж, 2012. - Вып. 10. - С. 39-45.
4. **Муравьев В.Л.** Проблемы возникновения этнографических лакун. Владимир, 1980. 104с.
5. **Попова З.Д.** Когнитивная лингвистика / **З.Д. Попова, И.А. Стернин.** М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. 314с.
6. **Скугарова, Ю.В.** Проблема понимания иноязычного литературно-художественного текста: Филол. и дидакт. аспект (на материале англ. рассказов XX в.): Автореф. дис... канд. филол. наук [Текст]/ Ю.В. Скугарова. – М.: МГУ им. М.В. Ломоносова. – М., 2001.
7. **Сорокин Ю.А.** Лакуны: еще один ракурс рассмотрения // Лакуны в языке и речи: сб. науч. трудов / под ред. проф. Ю.А. Сорокина, проф. Г.В. Быковой. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. С. 3-10.
8. **Титкова, С. И.** Языковая лакуна как единица анализа лингвострановедческого аспекта иноязычного учебного текста и специфика работы с ней: на материале обучения русскому языку англоговорящих учащихся: Дис. канд. пед. наук. – М., 2006. – 208с.
9. **Томашева И. В.** Понятие "лакуна" в современной лингвистике. Эмотивные лакуны // Язык и эмоции. Волгоград: Перемена, 1995. С. 50-60.
10. **Хакимова, Ш. Р.** Лакуны как лингвистическое явление / Ш. Р. Хакимова. — Текст: непосредственный // Молодой ученый. — 2015. — № 1 (81). — С. 420-422.
11. **Bassnett, S. and Lefevere, A.** Translation, History and Culture. New York: Pinter, 1990.
12. **Ertelt-Vieth, A.** Interkulturelle Kommunikation und kultureller Wandel / A. Ertelt-Vielh. Tubingen: Gunter Narr Verlag, 2005. - S. 390.

13. **Grodzki E.** The Lacuna Model and Its Application Potential for Advertising Research // Вопросы психолингвистики. М., № 3. 2006. С. 17-25
14. **Hermans, Theo** (2007): Literary Translation. In: Piotr Kuhiwczak and Karin Littau, eds. A Companion to Translation Studies, Clevedon/Buffalo/Toronto: Multilingual Matters Ltd., 77-91.
15. **Hockett Ch.** Peiping morphophonemics // Language, 1950, vol. 26, 63-85.
16. **Liu H.** (2005). Interpretation studies: Theory & instruction. Beijing: China Translation and Publishing Corporation. Open Journal of Modern Linguistics, Vol.3 No.2, June 18, 2013.
17. **Munday, Jeremy**, (2009): The Routledge Companion to Translation Studies, revised edition, Oxon: Routledge, 285 p.

Էլեն Ավետիսյան - դասախոս, Օտար լեզուների ֆակուլտետ, Ռոմանագերմանական լեզուների և դրանց դասավանդման մեթոդիկայի ամբիոն

Elen Avetisyan - lecturer, the faculty of foreign languages, Chair of Romano-Germanic Languages and their Teaching methods

Элен Аветисян – преподаватель, Факультет иностранных языков, кафедра романо-германских языков и методики их преподавания

Ներկայացվել է խմբագրություն՝ 07.12.22, տրվել է գրախոսության՝ 12.12.22 - 19.12.22, երաշխավորվել է ԵՊՀ եվրոպական լեզուների և հաղորդակցության ֆակուլտետի անգլերենի թիվ 1 ամբիոնի և պարբերականի խմբագրակազմի կողմից, ընդունվել է տպագրության՝ 29.12.22: